OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO HE 263/2016 vp

Kriminaalipoliittinen osasto
Hallitussihteeri Juho Martikainen

7.2.2017

**Eduskunnan lakivaliokunnalle**

**Hallituksen esitys eduskunnalle vankeuslain, tutkintavankeuslain ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

**1. Esityksen keskeinen sisältö**

*Vankien taloudelliset etuudet*

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vankien taloudellisia etuuksia. Tavoitteena on yksinkertaistaa ja selkeyttää etuuksien maksamista. Toisena tavoitteena on, että järjestelmä kannustaisi vankeja osallistumaan rangaistusajan tavoitteiden mukaisiin toimintoihin. Keskeiset ehdotukset ovat seuraavat:

Kaikille tutkintavangeille ja vangeille maksetaan käyttörahaa koko rangaistusajalta. Nykytilanteeseen nähden käyttöraha muuttuisi päivärahaksi eikä sen maksaminen katkeaisi silloin, kun vanki saa toimintarahaa tai palkkaa. Myös tutkintavangeille käyttörahaa maksettaisiin säännönmukaisesti. Ehdotettu sääntely olisi yksinkertainen ja turvaisi varat perustarpeiden kuten puhelinajan ja hygieniatuotteiden ostamiseen.

Toimintaraha maksetaan vain toimintoihin osallistuville tutkintavangeille ja vangeille kuten nykyisinkin. Nykytilanteeseen nähden toimintaraha muuttuisi päivärahaksi ja se maksettaisiin käyttörahan lisäksi. Toimintarahaa maksettaisiin kolmessa luokassa, joista kahta alinta suljetuissa vankiloissa ja kahta ylintä avolaitoksissa. Vankien kannustamiseksi rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden mukaisiin toimintoihin, toimintarahaluokkaan vaikuttaisi erityisesti suunnitelman tavoitteiden toteutuminen.

Laissa säilytettäisiin edelleen mahdollisuus maksaa vangeille provisiota tietyissä työtoiminnan kohteissa eli pakkaus- ja kokoonpanotyössä tai muussa näihin rinnastettavassa työssä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön määräyksellä määrättäisiin tarkemmin työtoiminnasta, jossa provisiota maksettaisiin. Provision maksamista voidaan pitää ongelmallisena järjestelmän kannustavuuden kannalta, koska kyseessä olevat työtehtävät eivät usein edistä vangin rangaistusajan suunnitelman tavoitteita. Tästä huolimatta provisiota on pidetty välttämättömänä, että vankeja voidaan edelleen motivoida urakkaluonteiseen työhön ja pakkaus- tai kokoonpanourakoita ylipäänsä saadaan vankiloihin.

Vangeille maksettaisiin palkkaa enää vain avolaitostyössä. Palkka maksettaisiin edelleen tuntipalkkana. Uutena säännöksenä lakiin lisättäisiin mahdollisuus maksaa avolaitos-

työhön osallistuvan vangin työmatkakustannukset, koska työkohteet ovat vankiloiden ulkopuolella eikä ole tarkoituksenmukaista, että vankila aina järjestäisi kuljetuksen.

Säännöksiä selkeytettäisiin myös siten, että taloudellisten etuuksien maksamisesta ja tasosta tehtäisiin aina päätös, johon olisi mahdollista hakea muutosta. Selvyyden vuoksi vankeuslaissa säädettäisiin myös siitä, kuinka meneteltäisiin, jos toimintarahan tai palkan luokkaa olisi muutettava.

*Maksukortit*

Rikosseuraamuslaitoksessa on otettu käyttöön maksukortit, joille vangille maksettavat taloudelliset etuudet talletetaan ja joille omaiset voivat siirtää rahaa. Vangit voivat maksaa kortilla esimerkiksi kanttiiniostokset.

Korttien käytön helpottamiseksi sääntelyä muutettaisiin siten, että maksukortit voitaisiin antaa vangeille ja tutkintavangeille haltuun, kun nykysäännösten nojalla se ei ole mahdollista. Lisäksi sääntelyä täsmennettäisiin siten, että vangin vapautuessa maksukortilla olevat rahavarat siirrettäisiin vangin tilille tai annettaisiin muuten hänen haltuunsa.

*Vankien ja tutkintavankien sitominen kuljetuksen aikana*

Hyväksyessään vankeuslakiin tehdyt muutokset lailla 393/2015 eduskunta antoi seuraavan lausuman (EV 255/2014 vp.), jossa se edellytti vankien kuljettamista koskevien säännösten muuttamista siten, että kuljetusten turvallisuus pystyttäisiin turvaamaan. Lausuma perustui lakivaliokunnan mietinnössään esille nostamaan ongelmaan siitä, etteivät nykyiset säännökset mahdollista kaikkien kuljetettavien sitomista.

Ehdotetut tutkintavankeuslain ja vankeuslain säännökset on valmisteltu eduskunnan lausumien mukaisesti. Säännökset mahdollistaisivat kaikkien kuljetettavien sitomisen tietyin edellytyksin. Koska sääntely merkitsisi nykyistä laajempaa puuttumista vankien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, sen hyväksyttävyyttä on arvioitava perustuslain 7 §:n kannalta.

Ehdotetun säännöksen käyttöalaa rajoittaisi ensinnäkin se, että Rikosseuraamuslaitos on ottamassa käyttöön uusia ajoneuvoja, joissa vangit on mahdollista erottaa toisistaan omiin osastoihinsa. Tämä ratkaisu vähentää tarvetta sitoa kuljetettavia vankeja.

Toiseksi säännöksen soveltamisala olisi rajattu vain lyhytaikaisiin kuljetuksiin.

Kolmanneksi edellytettäisiin, että sitominen on välttämätöntä vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi tai kuljetuksen turvallisuuden säilyttämiseksi kuljetettavien suuren määrän, poikkeuksellisten liikenneolosuhteiden tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi.

Neljänneksi päätösvaltataso olisi korkeampi kuin yksittäistapauksellisessa sitomisessa. Kaikkien kuljetettavien sitomisesta voisi päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai kiireellisessä tilanteessa ohjauksen ja valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Näin rajattuna muutoksia voidaan oikeusministeriön käsityksen mukaan pitää hyväksyttävinä perustuslain 7 §:n kannalta ja esitys voidaan hyväksyä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

*Muut muutosehdotukset*

Muilta osin vankeuslakiin, tutkintavankeuslakiin ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetut muutokset ovat lähinnä päätösvaltasäännösten täsmennyksiä, kielellisiä täsmennyksiä ja käytännön soveltamistilanteissa havaittujen yksittäisten kysymysten täsmennyksiä.

**3. Esityksen vaikutukset**

Esitetyt muutokset toteutetaan nykyisten määrärahojen puitteissa.

**4. Asian valmistelu**

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Lausuntokierroksella esitetyt huomiot on pyritty ottamaan esitystä laadittaessa huomioon. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on lausunnossaan kritisoinut ehdotusta vankien ja tutkintavankien sitomismahdollisuuden laajentamisesta.

**5. Voimaantulo**

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan syksyllä 2017.